

G. K. CHESTERTON

Bay Perşembe

İngilizce aslından çeviren:

Yakut Eren

Edmund Clerihew Bentley'ye

İnsanların zihninde bir bulut vardı ve hava ağıtlar yakıyordu,
Evet, çocukluğumuzda ruhumuzda hastalıklı bir bulut vardı.
Bilim hiçliği ilan etti, sanat ise çürümeyi hayranlıkla izledi;
Dünya yaşlıydı ve sonu gelmişti ama sen ve ben neşeliydik;
Etrafımızda antik bir düzende sakatlanmış kötülükler be-
lirdi-

Gülüşünü kaybetmişti şehvet, utancını kaybetmişti korku.
Whistler'ın beyaz buklesi gibi amaçsız karanlığımızı aydın-
latan,

Adamlar beyaz tüyelerini bir tüy kadar gururla gösterdiler.
Hayat solan bir sinekti, ölüm ise sokan bir erkek arı;
Dünya yaşlıydı ve sonu gelmişti ama sen ve ben daha genç-
tik;

En düzgün günahı bile adını anılmayacak hâllere soktular:
İnsanlar namuslarından utanıyorlardı ama biz utanmıyor-
duk.

Zayıf ve aptal olsaydık, bu yüzden başarısız olmadık, bu
yüzden başarısız olmadık;

O kara Baal* gökleri kapattığında bizden ilahiler alamadı
Çocuktuk biz, kumdan kalelerimiz bile bizim kadar zayıftı,
Ne kadar yükseğe çıkarlarsa çıksınlar, o acı denizi parçalamak için onları yığarak yükselttik.

Ne kadar da aptaldık, rengarenk, her şey birbirine karışmış ve saçmaydı,

Bütün kilise çanları sustuğunda bizim şapkamız ve çanlarımız duyulurdu.

Hepimiz yardımsız kalmadık, kaleyi koruduk, minik bayraklarımızı açtık;

Bazı devler o bulutta onu dünyadan kaldırmak için çalışıyordu.

Bulduğumuz kitabı tekrar buluyorum, savrulan saati hissediyorum

Balık biçimli Paumanok†tan† çok uzakta, daha temiz şeylerin çıktığı;

Ve Yeşil Karanfil, geçen orman yangınları gibi soldu,

Dünyanın bütün rüzgârlarında on milyon çimen yaprağı kükredi;

Ya da aklı başında, tatlı ve aniden, bir kuşun yağmurda şarkıması gibi–

Tusitala'dan gerçek, acıdan zevk duyuldu.

Evet, aklı başında, tatlı ve aniden, bir kuşun yağmurda şarkı söylemesi gibi–

Dunedin Samoa'ya konuştu ve karanlık güne döndü.

Ama biz gençtik; Tanrı'nın onların acı büyülerini kırdığını gördük.

Tanrı ve iyi Cumhuriyet silahlanarak geri dönüyor:

Mansoul Şehri'nin, titrerken bile rahatladığını gördük–

Görmeyenler ama kör oldukları hâlde iman edenler ne mutludur.

* Yahudiler tarafından sahte tanrı kabul edilen çeşitli yerel tanrılar. –çn

† Amerikan yerli dilinde alan. –çn

Bu, o eski korkuların, hatta o boşaltılmış cehennemlerin hikâyesidir,

Ve onun anlattığı gerçeği senden başka hiç kimse anlamayacak–

Hangi muazzam utanç tanrıları insanları korkutabilir ve yine de çakılabilir,

Hangi büyük şeytanlar yıldızları sakladı da bir tabanca patlamasıyla düştüler.

Kovalaması çok açık, karşı koyması çok korkunç olan şüpheler–

Ah, senden başka kim anlayabilir ki; evet, kim anlayabilir ki? İkimiz de gece boyunca konuşurken bizi sürükleyen şüpheler, Ve gün sokaklarda doğduğundan beri beyinlerde de doğuyordu.

Aramızda, Tanrı'nın izniyle, bu hakikat artık söylenebilir;

Evet, kök salmakta kuvvet, yaşanmakta iyilik vardır.

Sonunda ortak noktalar bulduk; evlilik ve bir inanç,

Ve ben şimdi bunu güvenle yazabilirim, sen de güvenle okuyabilirsin.

G. K. C

1. BÖLÜM

SAFFRON PARK'IN İKİ ŞAİRİ

Günbatımı bulutu kadar kızıl ve perişan hâlde bulunan Saffron Park banliyösü, Londra'nın gün batımı tarafında uzanıyordu. Tamamen parlak tuğlalardan inşa edilmişti; ufuk çizgisi muhteşemdi, hatta zemin planı bile çılgıncaydı. Bu, mimarisini bazen Elizabeth dönemi, bazen de Kraliçe Anne dönemi olarak adlandıran, belli ki her iki hükümdarın da aynı olduğu izlenimini edinen, hafif bir sanatla renklendirilmiş spekülatif bir inşaatçının taşkınlığıydı. Belli bir haklılık payıyla sanat kolonisi olarak tanımlanmış fakat hiçbir zaman tanımlanabilir bir sanat da üretmemişti. Ama entelektüel bir merkez olma iddiası şaibeli olsa da hoş bir yer olma iddiasına diyecek yoktu. Bu sevimli kırmızı evlere ilk defa bakan bir yabancı, sadece evlerin içine sığabilen insanların ne kadar tuhaf yapıları gerektiğini düşünebilirdi. Halkla karşılaştığında da bu konuda bir hayal kırıklığına uğramazdı. Burası sadece hoş bir yer değildi, aynı zamanda mükemmeldi de. Bir kez olsun onu bir aldatmaca olarak değil, bir rüya olarak görebilseydi... İnsanlar “sanatçı” olmasalar bile, bütün yine de sanatsaldı. Uzun kızıl saçlı, küstah

yüzlü o genç adam aslında şair değildi ama şüphesiz bir şiirdi. O vahşi beyaz sakallı ve şapkalı yaşlı beyefendi, o saygıdeğer sahtekâr, aslında bir filozof değildi ama en azından başkaları için felsefenin sebebiydi. Kel, yumurta gibi kafası ve çıplak, kuş gibi boynu olan o biliminsanının, varsaydığı bilimsel havalara sahip olmaya hiçbir hakkı yoktu. Biyolojide yeni bir şey keşfetmemişti ama kendisinden daha eşsiz hangi biyolojik yaratığı keşfedebilirdi ki? İşte sadece ve sadece bu nedenle, bütün bu yerin uygun biçimde değerlendirilmesi gerekiyordu; bir sanatçı atölyesi olarak değil, narin ama tamamlanmış bir sanat eseri olarak değerlendirilmesi gerekiyordu. Sosyal ortamına adım atan bir adam, sanki yazılmış bir komedinin içine adım atmış gibi hissediyordu kendini.

Bu çekici gerçek dışılık, gece yarısına doğru, gösterişli çatılar akşam güneşi altında karardığında ve bütün çılgın köy sürüklenen bir bulut gibi ayrı ayrı görüldüğünde daha bir üzerine çöküyordu. Bu durum, küçük bahçelerin sık sık aydınlatıldığı ve büyük Çin fenerlerinin cüce ağaçlarda vahşi ve devasa meyveler gibi parladığı yerel şenlik gecelerinde daha da belirginleşiyordu. Ve bu, o yörede hâlâ belli belirsiz hatırlanan, kızıl saçlı şairin kahramanı olduğu bir akşamda olabildiğince güçlü yaşanıyordu. Kahramanı olduğu tek akşam bu değildi elbette. Birçok gece, küçük arka bahçesinden geçenler onun yüksek, didaktik sesinin erkeklere ve özellikle kadınlara kurallar koyduğunu duyabilirlerdi. Kadınların bu gibi durumlardaki tutumu aslında mekânın paradokslarından biriydi. Kadınların çoğu, belirsiz bir şekilde özgürleşmiş olarak adlandırılan türdendi ve erkek egemenliğine karşı birtakım itirazlar dile getiriyorlardı. Oysa bu yeni kadınlar, bir erkeğe daima sıradan bir kadının asla yapmayacağı şekilde abartılı bir iltifatta bulunur; erkekler konuşurken onu dinlemekle meşgul olurlardı. Kızıl saçlı şair Bay Lucian Gregory, her ne kadar insan sonunda sadece gülse de (bir bakıma) gerçekten dinlenmeye değer bir adamdı. Sanatın kanunsuzluğu ve kanun-

suzluğun sanatı gibi eski lafları, en azından anlık bir haz veren küstah tazeliikle bir araya getiriyordu. Bunda, tabiri caizse, görünüşünün o dikkat çekici tuhaflığının da katkısı vardı; o da elinden geldiğince bu tuhaflığı kullanmaya çalışıyordu. Ortadan ayrılmış koyu kızıl saçları, tam bir kadınıninki gibiydi ve Raffaeoloculuk öncesi tablosundaki bakirelerin sakın buklelerine benziyordu. Ancak bu neredeyse kutsal ovalin içinden yüzü aniden geniş ve vahşi şekilde ortaya çıkıyor, çenesi Londra'ya özgü bir küçümsemeye öne doğru çıkıntı yapıyordu. Bu bileşim, nevroitik bir topluluğun sinirlerini hem gıdıklıyor hem de korkutuyordu. Sanki melekle maymun karışımı yürüyen bir küfür gibiydi.

Bu özel akşam, başka hiçbir şeyle hatırlanmasa bile, o yerde tuhaf gün batımıyla hatırlanacaktır. Dünyanın sonu gelmiş gibiydi. Bütün gökyüzü canlı ve elle tutulabilen tüylerle kaplıydı; gökyüzünün tüylerle dolu olduğunu, hatta neredeyse yüze degecek kadar tüylerle dolu olduğunu söyleyebilirdiniz. Kubbenin büyük kısmı griydi, mor, leylak ve doğal olmayan pembe ya da soluk yeşilin en tuhaf tonlarını taşıyordu ama batıya doğru her şey tarif edilemeyecek kadar şeffaf ve tutkulu şekilde büyüyordu ve son kızıl-ateşli tüyleri güneşi görülmeye değer bir şeymiş gibi örtüyordu. Bütün bunlar yeryüzüne o kadar yakındı ki sanki yalnızca şiddetli bir gizlilik ifade ediyordu. Cennetin ta kendisi bir sır gibi görünüyordu. Mahalli vatanseverliğin ruhu olan o muhteşem küçüklüğü dile getiriyordu. Gökyüzü bile küçücük görünüyordu.

Diyorum ki o akşamı, o boğucu gökyüzüyle bile olsa hatırlayan bazı sakınlar vardır. Bunu hatırlayan başkaları da olabilir çünkü bu, Saffron Park'ın ikinci şairinin ilk kez ortaya çıkışıydı. Kızıl saçlı devrimci uzun zamandır rakipsiz şekilde hüküm sürmüştü; günbatımı gecesini, yalnızlığı ansızın sona erdi. Kendini Gabriel Syme adıyla tanıtan yeni şair, açık renk sivri sakallı, soluk sarı saçlı, çok yumuşak görünümlü bir faniydi. Ama onun görüldüğü kadar uysal olmadığı izlenimi oluşmaya başladı. Şiirin

bütün doğası konusunda tanınmış şair Gregory'yle fikir ayrılığına düşerek girişini ilan etti. O, kendisinin (Syme) hukuk şairi olduğunu, düzen şairi olduğunu; hayır, saygınlık şairi olduğunu söyledi. Böylece tüm Saffron Parker'lar ona sanki o an imkânsız gökyüzünden düşmüş gibi baktılar.

Aslında anarşist şair Bay Lucian Gregory iki olayı birbirine bağlamıştı.

“Olabilir,” dedi aniden lirik bir tavırla, “böyle bulutların ve zalim renklerin olduğu bir gecede yeryüzüne saygın bir şair gibi alamet getirilebilir. Siz kanun şairi olduğunuzu söylüyorsunuz; ben ise sizin terimlerde bir çelişki olduğunu söylüyorum. Bu bahçede görüldüğünüz gecede kuyrukluyıldızlar ve depremler olmamasına şaşıyorum.”

Uysal mavi gözlü, soluk, sivri sakallı adam bu gök gürültülerine belli bir itaatkâr ciddiyetle katlanıyordu. Grubun üçüncü üyesi, Gregory'nin kız kardeşi Rosamond'da da kardeşindeki kızıl saç örgülerinden vardı ama saçlarının altındaki yüz daha nazikti, aile kahinine sık sık yaptığı gibi hayranlık ve onaylama karışımı bir ifadeyle gülüyordu.

Gregory yüksek bir hitabet ve neşeyle konuşmaya devam etti.

“Bir sanatçı bir anarşistle aynıdır,” diye haykırdı. “Kelimeleri istediğiniz yere çevirebilirsiniz. Bir anarşist bir sanatçıdır. Bomba atan adam sanatçıdır, çünkü büyük bir âni her şeye tercih eder. Bir ışık patlamasının, bir gök gürültüsünün, birkaç şekilsiz polisin sıradan bedenlerinden ne kadar daha değerli olduğunu görür. Bir sanatçı tüm hükümetleri hiçe sayar, tüm gelenekleri ortadan kaldırır. Şair sadece düzensizlikten zevk alır. Eğer böyle olmasaydı, dünyadaki en şiiresel şey Yeraltı Demiryolu olurdu.”

“Öyle zaten,” dedi Bay Syme.

“Saçmalık!” dedi Gregory, başkaları paradoks oluşturmaya çalıştığında çok mantıklı davranan biri olarak. “Trenlerdeki bütün memurlar ve işçiler neden bu kadar üzgün ve yorgun, çok üzgün ve çok yorgun görünüyorlar? Size söyleyeceğim. Çünkü

trenin doğru gittiğini biliyorlar. Çünkü biliyorlar ki nereye bilet aldılarsa oraya varacaklar. Çünkü Sloane Meydanı'nı geçtikten sonra bir sonraki durağın Victoria olduğunu, başka hiçbir yerin Victoria olmadığını da biliyorlar. Ah, onların vahşi coşkusu! Ah, onların gözleri yıldızlar gibi ve ruhları yine Cennet'te, eğer bir sonraki istasyon anlaşılmaz şekilde Baker Sokağı olsaydı!"

Şair Syme, "Asıl şiirsel olmayan sizsiniz," diye cevap verdi. "Eğer kâtipler hakkında söyledikleriniz doğruysa, onlar da ancak şiirleriniz kadar sıradan olabilirler. Nadir görülen, tuhaf olan şey hedefi tutturmaktır; iğrenç, bariz olan şey ise hedefi ıskalamaktır. Bir adamın tek bir vahşi okla uzaktaki bir kuşu vurmasını destansı buluruz. Kaos sıkıcıdır; çünkü kaos ortamında tren her yere gidebilir, Baker Sokağı'na ya da Bağdat'a. Fakat insan bir sihirbazdır ve onun bütün sihri şundadır: Victoria der ve işte! Victoria'dır. Hayır, siz sadece şiir ve düzyazı kitaplarınızı alın; ben gurur gözyaşlarıyla bir zaman çizelgesi okuyayım. İnsanlığın yenilgilerini anan Byron'ı alın; bana zaferlerini anan Bradshaw'ı verin. Bana Bradshaw'ı verin, diyorum!"

"Gitmek zorunda mısınız?" diye sordu Gregory alay edercesine.

Syme tutkuyla devam etti, "Size söylüyorum, her seferinde bir tren geldiğinde, kuşatmacıların bataryalarını aşmış gibi hissediyorum ve o adam kaosa karşı bir savaş kazanmış oluyor. Sloane Meydanı'ndan ayrılan birinin Victoria'ya gelmesi gerektiğini küçümseyerek söylüyorsunuz. Diyorum ki insan bunun yerine bin tane şey yapabilir ve oraya gerçekten gittiğimde bir kıl payı kurtulma duygusuna kapılırim. Ve gardiyanın 'Victoria' kelimesini bağırdığını duyduğumda, bunun anlamsız bir kelime olmadığını görüyorum. Bu benim için fethi müjdeleyen bir müjdecinin çığığıdır. Benim için kesinlikle 'Victoria'dır; Âdem'in zaferidir."

Gregory ağır, kızıl başını yavaş ve hüzünlü bir gülümsemeye salladı.

“Ve o zaman bile,” dedi, “biz şairler her zaman şu soruyu sorarız: ‘Peki Victoria oraya vardığına göre şimdi ne olacak?’ Victoria’nın Yeni Kudüs gibi olduğunu düşünüyorsunuz. Yeni Kudüs’ün ancak Victoria gibi olacağını biliyoruz. Evet, şair cennet sokaklarında bile huzursuz olacaktır. Şair her zaman isyan hâindedir.”

“Yine de,” dedi Syme sinirlenerek, “isyan etmenin nesi şiirsel? Deniz tutmasının şiirsel olduğunu da söyleyebilirsiniz. Hasta olmak bir isyandır. Hem hasta olmak hem de asi olmak bazı umutsuz durumlarda sağlıklı bir şey olabilir ama bunların neden şiirsel olduğunu anlayabiliyorsam, takılıp kalırım. Soyut anlamda isyan, iğrençtir. Kusmadan ibarettir.”

Kız bu tatsız söz karşısında bir an irkildi ama Syme onu dikkate almayacak kadar öfkeliydi.

“İşler yolunda gidiyor,” diye haykırdı, “işte bu şiirsel! Mesele sindirimimizin kutsal ve sessizce sağa doğru gitmesi, bütün şiirin temelidir. Evet, dünyadaki en şiirsel şey, çiçeklerden daha şiirsel, yıldızlardan daha şiirsel, en şiirsel şey, hasta olmamaktır.”

“Gerçekten,” dedi Gregory küstahça, “seçtiğiniz örnekler...”

“Özür dilerim,” dedi Syme sertçe, “bütün gelenekleri kaldırdığımızı unutmuşum.”

Gregory’nin alnında ilk kez kırmızı bir leke belirdi.

“Benden,” dedi, “bu çimenlikte toplumda devrim yaratmamı beklemiyorsunuz değil mi?”

Syme onun gözlerinin içine baktı ve tatlı tatlı gülümsedi.

“Hayır, beklemiyorum,” dedi; “ama sanırım anarşizm konusunda ciddi olsaydınız, tam olarak bunu yapardınız.”

Gregory’nin hedefe kitlenen gözleri, öfkeli bir aslanın gözleri gibi aniden kırıştı; insan neredeyse kızıl yelesinin dikildiğini düşünebilirdi.

“O zaman,” dedi tehlikeli bir sesle, “anarşizm konusunda ciddi olduğumu düşünmüyor musunuz?”

“Anlayamadım?” dedi Syme.

“Anarşizm konusunda ciddi değil miyim?” diye haykırdı Gregory yumruklarını sıkarak.

Syme, “Sevgili dostum!” dedi ve uzaklaştı.

Şaşkınlıkla ama tuhaf bir keyifle Rosamond Gregory’nin hâlâ yanında olduğunu gördü.

“Bay Syme,” dedi, “siz ve kardeşim gibi konuşan insanlar genellikle söylediklerinde gerçekten ciddi midirler? Şimdi söylediklerinizi ciddiye alıyor musunuz?”

Syme gülümsedi.

“Siz alıyor musunuz?” diye sordu.

“Ne demek istiyorsunuz?” diye sordu kız ciddi bakışlarla.

“Sevgili Bayan Gregory,” dedi Syme nazikçe, “samimiyetin ve samimiyetsizliğin birçok çeşidi vardır. Şimdi söylediklerinizi ciddiye alıyor musunuz?” Hayır. ‘Dünya yuvarlaktır’ dediğinizde, gerçekten bunu mu kastediyorsunuz? Hayır, bu doğrudur ama siz bunu kastetmezsiniz. Bazen kardeşiniz gibi bir adam gerçekten kastettiği şeyi bulur. Bu sadece yarım gerçek, çeyrek gerçek, onda bir gerçek olabilir ama o zaman kastettiğinden daha fazlasını söyler; sadece kastettiği şeyin gücünden dolayı.”

Rosamond düz kaşlarının altından ona bakıyordu; yüzü ciddi ve açıktı. Üzerine, en hafif kadının bile altında yatan o mantıksız sorumluluğun gölgesi, dünya kadar eski olan o anaç bakış düşmüştü.

“O zaman o gerçekten anarşist mi?” diye sordu.

“Sadece o anlamdan bahsediyorum,” diye cevapladı Syme; “ya da eğer tercih ederseniz, o saçmalıktan.”

Rosamond yayvan kaşlarını çattı ve aniden şöyle dedi:

“Gerçekte bomba veya o tür şeyler kullanmaz mı?”

Syme, zayıf ve biraz da şımarık yapısına göre fazla büyük görünen bir kahkaha attı.